

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Krakowie

LKR.410.009.07.2019

Pan Zbigniew Strączek
Wójt Gminy Kłaj
Kłaj 655
32-015 Kłaj

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

P/19/077 – Zapobieganie rozprzestrzenianiu się barszczy kaukaskich w Polsce¹

¹ Poprzez barszcze kaukaskie rozumie się barszcz Sosnowskiego (Heracleum Sosnovskyi) i barszcz Mantegazziego (Heracleum mantegazzianum Sommier et Levier).

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy w Kłaju ² , Kłaj 555, 32-015 Kłaj
Kierownik jednostki kontrolowanej	Zbigniew Strączek, Wójt Gminy Kłaj od 2 grudnia 2010 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	Prawidłowość i skuteczność zwalczania barszczy kaukaskich.
Okres objęty kontrolą	Lata 2013-2019 (do czasu zakończenia czynności kontrolnych w jednostce ³)
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ⁴
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Krakowie
Kontroler	1. Katarzyna Bielańska, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/122/2019 z 3 lipca 2019 r. 2. Dominika Stępień, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKR/177/2019 z 24 września 2019 r. (akta kontroli str. 1-2,265-266)

² Dalej: Urząd.

³ Czynności kontrolne w jednostce zakończono 25 września 2019 r.

⁴ Dz. U. z 2019 r. poz. 489 ze zm., dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁵ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Gmina Kłaj podejmowała działania związane ze zwalczaniem barszczy kaukaskich, jednak Najwyższa Izba Kontroli zauważa, że były one niewystarczające dla ograniczenia występowania tych roślin.

W 2016 r. na terenie Gminy Kłaj stwierdzono skupiska barszczu Sosnowskiego obejmujące łącznie ok. 8,3 ha gruntów, z czego 5,1 ha stanowiły grunty prywatne, 2 ha - grunty gminne, a pozostałe 1,2 ha – grunty Skarbu Państwa. W kolejnych latach nie dokonywano ponownej inwentaryzacji działek zajętych barszczami kaukaskimi. Gmina prowadziła działania zwalczające wyłącznie na terenach będących w jej władaniu. W przypadku powzięcia informacji o miejscach występowania barszczu kaukaskiego na terenach prywatnych, kierowano do ich właścicieli pisma z prośbą o systematyczne jego zwalczanie. Gmina nie weryfikowała jednak, czy podmioty te podjęły niezbędne działania. Urząd Gminy kierował również do Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin Zakładu Doświadczalnego w Grodkowicach pisma z prośbą o systematyczne zwalczanie barszczu na swoich działkach.

Gmina podejmowała działania mające na celu zwiększenie świadomości mieszkańców na temat zagrożeń związanych z barszczami kaukaskimi. Informacje na ten temat były umieszczane na tablicach ogłoszeń, stronie internetowej Gminy oraz prasie lokalnej. W szkołach i przedszkolach na zajęciach edukacyjnych poruszana była problematyka zagrożeń związanych z barszczami kaukaskimi.

NIK zwraca uwagę, że zwalczanie barszczy kaukaskich jako gatunków inwazyjnych mieści się w zakresie ochrony środowiska i przyrody, a jego realizacja należy, na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym⁶, do zadań własnych gminy. Dla skutecznego zwalczania barszczy kaukaskich niezbędne jest prowadzenie działań na wszystkich gruntach zajętych tymi roślinami. Równocześnie NIK zauważa, że w ramach środków z WFOŚiGW Gmina może uzyskać dofinansowanie na prowadzenie zwalczania barszczy kaukaskich również na terenach prywatnych, które zgodnie z jedną przeprowadzoną inwentaryzacją, stanowiły w 2016 r. ponad 60% terenów porośniętych tymi roślinami.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁷ kontrolowanej działalności

OBSZAR

Prawidłowość i skuteczność zwalczania barszczy kaukaskich.

Opis stanu faktycznego

W obowiązującym Regulaminie Organizacyjnym Gminy Kłaj⁸ żadnej komórce Urzędu nie przypisano wprost zadań związanych z wykrywaniem, inwentaryzacją i zwalczaniem barszczy kaukaskich oraz informowaniem mieszkańców o zagrożeniu, które te rośliny powodują. Kierownik Referatu Budownictwa, Geodezji,

⁵ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej. W przedmiotowym Wystąpieniu pokontrolnym zastosowano ocenę opisową.

⁶ Dz. U. z 2019 r., poz. 506 ze zm.

⁷ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁸ Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy Kłaj wprowadzony Zarządzeniem Wójta Gminy Kłaj nr 31/2014 z 5 maja 2014 r. ze zmianami.

Ochrony Środowiska, Gospodarki Gruntami, Rolnictwa i Działalności Gospodarczej⁹ poinformowała, że zadania w zakresie zwalczania i likwidacji barszczu Sosnowskiego realizował Referat Ochrony Środowiska oraz Referat Gospodarki Komunalnej i Drogownictwa. W ramach Referatu Ochrony Środowiska do zakresu czynności jednego z pracowników (Inspektor ds. rolnictwa, działalności gospodarczej) należało m.in. przyjmowanie zawiadomień o występowaniu lub podejrzeniu wystąpienia organizmu szkodliwego dla roślin, podlegającego obowiązkowi zwalczania i przekazywanie niezwłocznie tej wiadomości właściwemu miejscowo wojewódzkiemu inspektorowi państwowej inspekcji ochrony roślin. Ponadto do jego zadań należało kontrolowanie stosowania ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, jak również wydawanie decyzji nakazującej właścicielom gruntów wykonanie w określonym terminie odpowiednich zabiegów, a także zlecenie wykonania zastępczego. Pracownik ten posiadał wykształcenie średnie (liceum rolnicze).

Kierownik Referatu Ochrony Środowiska wskazała, że w ramach zadania, polegającego na utrzymaniu gruntów będących własnością lub w zarządzie Gminy zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, Referat Gospodarki Komunalnej i Drogownictwa przygotowywał corocznie umowy na wykaszanie oraz na zwalczanie barszczu Sosnowskiego (od 2016 r.).

(akta kontroli str. 4-23)

W Gminie nie opracowano pisemnych zasad w zakresie inwentaryzacji stanowisk barszczu kaukaskich. Sekretarz Gminy wskazał, że informacje w zakresie występowania stanowisk barszczu Sosnowskiego były pozyskiwane od sołtysów. Dodał, że na podstawie tych informacji pracownicy Urzędu przeprowadzili w 2016 r. inwentaryzację stanowisk barszczu Sosnowskiego. Podkreślił, że w toku wizji lokalnych szczególną uwagę zwrócono na działki będące własnością Gminy oraz na grunty, które zostały przeznaczone w planie zagospodarowania przestrzennego pod inwestycje. Dodał, że z uwagi na brak zgody właścicieli nieruchomości prywatnych, ich nieobecności w czasie przeprowadzania wizji lokalnej oraz ograniczone środki finansowe, inwentaryzacją nie objęto całej Gminy.

(akta kontroli str. 41-42,258-262)

W wyniku przeprowadzonej w 2016 r. inwentaryzacji¹⁰ stwierdzono, że na terenie Gminy Kłaj skupiska barszczu Sosnowskiego obejmują łącznie ok. 8,3 ha gruntów, z czego 5,1 ha stanowiły grunty prywatne, 2 ha - grunty gminne, a pozostałe 1,2 ha – grunty Skarbu Państwa.

(akta kontroli str. 44-51)

Począwszy od 2016 r. Gmina zlecała Ochotniczej Straży Pożarnej¹¹ w Kłaju likwidację stanowisk barszczu Sosnowskiego z terenów będących własnością lub w zarządzie Gminy Kłaj. Sekretarz Gminy wyjaśnił, że w okresie wcześniejszym likwidacja barszczu Sosnowskiego następowała w ramach cyklicznego koszenia działek będących własnością lub w zarządzie gminy. Dodał, że *brak środków finansowych w budżecie Gminy w poprzednich latach był przyczyną braku podejmowania tego typu działań na całym obszarze gminy, jak również wymuszał ograniczenie również na własnych terenach*. Podkreślił, że samorządy nie otrzymują z budżetu państwa żadnych dodatkowych środków finansowych na ten cel.

(akta kontroli str. 53-54,258-262,273-274)

⁹ Dalej: Referat Ochrony Środowiska.

¹⁰ Informacje w zakresie inwentaryzacji zostały zawarte w dokumencie Ochotniczej Straży Pożarnej w Kłaju pn. *Program zwalczania barszczu Sosnowskiego na terenie Gminy Kłaj*. Dokument ten został opracowany na potrzeby działań podejmowanych przez OSP w zakresie likwidacji barszczu Sosnowskiego.

¹¹ Dalej: OSP.

W latach 2016-2019 wydatki Gminy w zakresie zwalczania barszczu Sosnowskiego wyniosły łącznie 31 tys. zł (2016 r. – 5 tys. zł, 2017 r. – 10 tys. zł, 2018 r. – 10 tys. zł, 2019 r.¹² – 6 tys. zł).

(akta kontroli str. 60,267-272)

Sekretarz Gminy poinformował, że Gmina nie wykonywała szczegółowej kalkulacji potrzeb finansowych na zabezpieczenie działań związanych ze zwalczaniem barszczu Sosnowskiego. Wskazał, że Gmina ogranicza się do wstępnej kalkulacji szacunkowej. Dodał, że dokładne wyliczenie kosztów eliminacji barszczu Sosnowskiego z terenu Gminy wymagałoby podpisania umowy ze specjalistyczną firmą uprawnioną do wykonywania tego typu prac, na co Gmina nie posiada odpowiednich środków finansowych.

(akta kontroli str. 258-262)

W okresie objętym kontrolą Gmina nie występowała o dofinansowanie działań związanych z inwentaryzacją oraz zwalczaniem barszczu kaukaskich.

W 2013 r. pomimo wstępnego zgłoszenia przystąpienia przez Gminę do projektu pn. *Środowisko bez barszczu Sosnowskiego*, prowadzonego przez Uniwersytet Rolniczy w Krakowie¹³, Wójt Gminy pismem z 10 maja 2013 r. poinformował UR w Krakowie o odstąpieniu od udziału w tym projekcie.

Jako przyczynę nieprzystąpienia do ww. projektu Sekretarz Gminy wskazał na brak zabezpieczenia odpowiednich środków finansowych w budżecie gminy na 2013 r. Dodał, że przystąpienie do programu wymagało zobowiązania finansowego zabezpieczającego współfinansowanie zwalczania barszczu kaukaskich przez Gminę na kolejne pięć lat. Podkreślił, że *brak było i jest nadal obowiązku powszechnego zwalczania barszczu Sosnowskiego*.

Poinformował, że głównym powodem rozprzestrzeniania się barszczu Sosnowskiego na terenie Gminy, są niewystarczające działania w zakresie zwalczania toksycznych roślin podejmowane przez Zakład Doświadczalny w Grodkowicach na swoim terenie. Podkreślił, że *obecnie ww. zakład nie likwiduje ww. rośliny na terenie gminy, poza swoim terenem*, jak również nie podejmuje rozmów z Urzędem Gminy na temat wspólnej likwidacji barszczu Sosnowskiego z terenu całej Gminy.

(akta kontroli str. 39-40,258-262)

Dyrektor Zakładu Doświadczalnego Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Grodkowicach poinformowała, że w latach 1978-1979 Zakład Doświadczalny w Grodkowicach w ramach programu rządowego prowadził plantacje nasienne barszczu Sosnowskiego na terenie sołectwa Brzezina na powierzchni 27,7 ha. Wskazała, że po zakończeniu upraw Zakład nieprzerwanie corocznie prowadził likwidację pojawiających się roślin na obrzeżach pól i innych użytkach rolnych będących w posiadaniu Zakładu oraz innych niebędących własnością Zakładu – ciągi komunikacyjne, rowy, nieużytki itp. Dodała również, że w zakresie zwalczania barszczu Sosnowskiego Zakład współpracował z innymi podmiotami, tj. w latach 2012-2013 prowadził badania dotyczące przydatności herbicydu Kosmik 360 SL oraz mieszanki tego środka z adiuwantem AS 500 SL do powszechnego zwalczania barszczu Sosnowskiego, a w latach 2014-2016 uczestniczył jako partner wraz z UR w Krakowie oraz Małopolską Izbą Rolniczą w projekcie *Środowisko bez barszczu Sosnowskiego*.

(akta kontroli str. 151)

¹²Do dnia zakończenia kontroli wypłacono I transzę w kwocie 6 tys. zł za wykonanie prac w zakresie zwalczania barszczu Sosnowskiego. II transza w wysokości 6 tys. zł zostanie wypłacona po wykonaniu drugiego etapu umowy, którego termin upływa 30 września 2019 r.

¹³ Dalej: UR w Krakowie.

Na podstawie przeprowadzonych w toku kontroli NIK oględzin stwierdzono przypadki występowania stanowisk barszczu Sosnowskiego na działkach gminnych, należących do Skarbu Państwa, gruntach będących w zarządzie zarządców dróg publicznych (Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad, Zarządu Dróg Powiatowych w Wieliczce), jak i nieruchomościach prywatnych. Stwierdzono zarówno skupiska z dużą liczbą dorosłych osobników z wykształconym kwiatostanem, jak i stanowiska z młodymi roślinami.

(akta kontroli str. 152-254)

Gmina począwszy od 2012 r. podejmowała działania wobec właścicieli i zarządców gruntów, na których stwierdzono występowanie barszczu Sosnowskiego, mające na celu skłonienie ich do zwalczania tej rośliny. W pismach kierowanych do władających tymi nieruchomościami zawierano informacje o szkodliwości tej rośliny oraz o metodach jej zwalczania. Wójt Gminy wskazał jednak, że z uwagi na brak instrumentów prawnych nie było możliwości ukarania właściciela niepodjęającego działań likwidacji barszczu na swoim terenie.

(akta kontroli str. 64-80,102-147,258-262,273-274)

Ponadto Gmina informowała o szkodliwości barszczu Sosnowskiego oraz o metodach jego zwalczania na tablicach ogłoszeń w poszczególnych sołectwach, na stronie internetowej Gminy oraz w prasie lokalnej. Sekretarz Gminy poinformował, że informacje o szkodliwości tej rośliny przekazywane były również do szkół i przedszkoli z prośbą o edukację wśród dzieci i młodzieży.

Dyrektor Gminnego Zespołu Ekonomiczno-Administracyjnego Szkół w Kłaju poinformował, że w latach 2013-2019 w szkołach oraz przedszkolach uwzględniona była problematyka dotycząca zagrożeń dla zdrowia i życia związanych z kontaktem z barszczem Sosnowskiego. Dodał, że zagadnienia te były poruszane w trakcie zajęć wychowawczo-opiekuńczych z dziećmi, edukacyjnych z przyrody i biologii, jak i prezentowane na apelach szkolnych. Wskazał, że w ramach projektu *Środowisko bez Barszczu Sosnowskiego*, uczniowie klas III-VI Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Targowisku wzięli udział w spotkaniu z pracownikiem naukowym UR w Krakowie, w trakcie którego obejrzeli prezentację i wysłuchali pogadanki na temat barszczu Sosnowskiego, w tym w zakresie jego szkodliwości, sposobach jego zwalczania oraz łagodzenia skutków poparzeń.

(akta kontroli str. 31-38,258-262)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag ani wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Krakowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Kraków, września 2019 r.

Kontroler
Dominika Stępień
Starszy inspektor kontroli państwowej

.....